

Bijlage 3 Behandeling van de adviezen en opmerkingen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van het familiegraf en het grafteken Derscheid in Zaventem (Sterrebeek)

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Zaventem, 4de afdeling, sectie B

Objectnummer: 4.01/23094/127.1

-

Dossiernummer: 4.001/23094/107.1

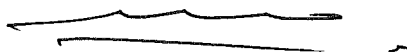
Omschrijving:

Het familiegraf en het grafteken Derscheid, Burchtstraat 2

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel, **15 MEI 2019**

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen en opmerkingen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

Het agentschap Natuur en Bos bracht op 3 december 2018 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Het departement noch de overige agentschappen brachten een advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerendergoeddecreet is het advies gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten een advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerendergoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten een advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerendergoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Zaventem

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

Gemeente Zaventem

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 26 november 2018 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

De VCOE bracht op 17 januari 2019 een gunstig advies met voorwaarden uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

1. De commissie vraagt de criterianota toe te voegen aan het dossier. Ze wil tevens de afweging per beschermingsvoorstel vanuit een ruimere context.

Antwoord: Hoofdstuk 1 'Thema funerair erfgoed in de Vlaamse Rand' van het beschermingsdossier bevat reeds een ruime algemene context van de bescherming, het thema, de geografische afbakening, de maatschappelijke waarden van funerair erfgoed, de beschrijving van de waarden en de selectiecriteria. In een afzonderlijke criterianota zullen die identiek zijn. Hoofdstuk 2 en 3 gaan vervolgens in op het individuele grafteken. Hoofdstuk 3.1 'Evaluatie van de erfgoedwaarden' bevat een toepassing van de waarden en selectiecriteria. De bescherming is bijgevolg voldoende geduid.

2. De commissie wenst te weten in hoeverre de contextwaarde van de individuele graftekens verder werd onderzocht en vraagt een verdere bescherming van de begraafplaats te onderzoeken.

Antwoord: Zoals in het dossier beschreven, werden alle begraafplaatsen uitgebreid bezocht. Tijdens het plaatsbezoek werd niet alleen het individuele grafteken maar ook de site en de context van het grafteken ruimer geëvalueerd.

Er werd geoordeeld dat de site onvoldoende erfgoedwaarden bezit om op Vlaams niveau beschermd te worden. De begraafplaatsen waar een geheel aanwezig is met erfgoedwaarde zijn in hoofdstuk 1 van het inhoudelijk dossier opgesomd. Aan het inhoudelijk dossier hoofdstuk 3.2 motivering van het type bescherming wordt toegevoegd: "Er zijn op de begraafplaats geen andere graftekens aanwezig die op dit ogenblik beschermenswaardig worden geacht."

3. De commissie vraagt om de artistieke waarde toe te voegen.

Antwoord: Zoals in het inhoudelijk dossier gemeld en opgemerkt door de VCOE is de producent van het grafteken of de beeldhouwer van het beeldhouwwerk niet bekend. De aanwezigheid van de binnen de funeraire wereld unieke art-deco-sculptuur wordt zowel verankerd in de historische als de architecturale waarde. Zo wordt het grafteken binnen een ruimere architecturale evolutie geplaatst die de combinatie tussen art deco en modernisme toont. Er is geen reden om de artistieke waarde bijkomend toe te voegen.

4. De beheersdoelstellingen bieden weinig houvast wat betreft het onderhoud van de grafzerken, de opschriften en de beeldhouwwerken. De commissie vraagt de doelstellingen verder uit te werken. Ze vraagt ook aandacht voor de afbrokkelende tekstplaat.

Antwoord: De beheersdoelstelling is even eenvoudig als duidelijk en alomvattend: behoud van het grafteken, behoud van de relevante menselijke resten en continueren van het gebruik van het graf. Er is gepoogd zowel het behoud van het grafteken als de continuering van de functie van het graf te benadrukken. Alle noodzakelijke werken voor zowel behoud als onderhoud en restauratie worden gewaarborgd door de beheersdoelstellingen en toelatingsplicht. Er is geen nood aan het verder verstrengen van de beheersdoelstellingen.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier wordt als volgt aangepast: Hoofdstuk 3.2 'motivering van het type bescherming' wordt aangevuld.

1.4. Opmerkingen van de zakelijkrechthouders

De gemeente Zaventem is zakelijkrechthouder en gaf in haar advies geen opmerkingen over deze bescherming.

De gemeente Zaventem meldt per mail op 4 oktober 2018 niet te weten wie de concessiehouders van het grafteken zijn. Bijgevolg kon het beschermingsdossier niet ter kennis gegeven worden aan de concessiehouders.

Conclusie: de opmerkingen hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.5. Aanpassing van het dossier na adviesfase

Om de dossiers te uniformiseren werd aan hoofdstuk 1.4 'Het grafteken een geschiedenis, late 18de en 19de eeuw' de inhoudelijke kadertekst verder aangevuld: "Een opvallend deel van de 19de-eeuwse funeraire vormgeving zijn de grafkapellen en mausolea. Grafkapellen en mausolea komen op de Vlaamse begraafplaatsen voor vanaf ca 1870 tot de eerste Wereldoorlog. Nadien neemt hun belang af. Ze dienen dan ook gesitueerd te worden in de op status gerichte laat-19de-eeuwse maatschappij.

De Maeyer merkt in zijn artikel over de ideologische aspecten van de neostijlen op dat in de complexe 19de eeuw statusbetrachtingen en statussymbolen zeer belangrijk zijn.¹ De liberale staat wil een herkenbare, geuniformeerde en gelede maatschappij. De adel en nieuwe burgerij willen zich profileren binnen de maatschappij. Daarvoor zijn statussymbolen nodig. Na 1815 is er een opmerkelijke restauratie van de adelstand herkenbaar die erkend wordt in haar sociale rechten. Ze manifesteren zich in de politiek, diplomatie en het leger. De toegang tot de adel wordt gereguleerd door de staat die zo zijn gelijkheidsstreven niet in de praktijk omzet.

De adelstand werd een betrachting van de burgerij als vorm van statusverhoging. De burgerij wist zich in de 19de-eeuw economisch, maatschappelijk en cultureel te manifesteren. Haar vermogen, kunde en kennis werd haar bron van maatschappelijk aanzien. Voor beide groepen die ook onderling gingen huwen, werd de woning het referentiepunt bij uitstek. Daarnaast was er ook het familiegraf dat niet alleen de huidige 'bewoner' eerde maar vooral nadruk legde op de nieuw verworven status. De suggestie van een lange familiale afstamming moest garant staan voor de continuïteit van de familiale status. Zoals woningen in de 19de eeuw onderverdeeld werden naar rang en stand in de maatschappij zo gaan ook de graftekens de economische, sociale en filosofische positie van de familie benadrukken.

De Maeyer merkt op dat de stad ingericht wordt naar rang en stand met onderscheiden wijken voor de adel en de burgerij en andere wijken voor de arbeiders. De organisatie van de begraafplaats is niet anders met de aanduiding van graven van verschillende categorie, familiekers en individuele grondgraven, dure prominente en goed zichtbare plaatsen tegenover goedkopere of gratis plaatsen achterin de begraafplaats. Net zoals in de privéwoning de aankleding aangepast werd aan de ruimte en zijn rangorde in de structuur van de woning (van ontvangstsalon tot boudoir) zo wordt er ook meer aandacht besteed aan de toegankelijke bovenbouw van een kapel. Die wordt aangekleed met sprekende symbolen, altaren, sculpturen,

¹ DE MAEYER J 2002 Adel en burgerij in gehistoriseerde kastelen ideologische aspecten van een cultuurhistorisch fenomeen, BERGMANS A , DE MAEYER J , DENSLAGEN W & VAN LEEUWEN W , Neostijlen in de negentiende eeuw zorg geboden? Handelingen van het tweede Vlaams-Nederlands restauratiesymposium Enschede 3-4 september 1999, Leuven, 45-68

epigrafie enzovoort. De grafkelder is meestal ontoegankelijk. Indien hij wel toegankelijk is, is hij vaak functioneler aangekleed.

Als stijl van de graftekens kreeg het neoclassicisme (stèles, obeliskken, tempelgraven,) concurrentie van de neogotiek (grafkapellen, pinakelgraven,). Binnen katholieke en adellijke kringen werd de neogotiek een populaire stijl om zowel de kastelen als de graftekens in te richten. In tegenstelling tot de woningbouw schijnt de neorenaissance nooit echt doorgedrongen te zijn in de funeraire architectuur. Het neoclassicisme blijkt daarvoor te sterk.

Uit onderzoek blijkt dat in Vlaanderen tot ver in de 20ste eeuw grotendeels graftekens uit blauwe hardsteen werden opgetrokken. Dat werd aangevuld met kleine elementen als tekstplaten of sculptuur in witte marmer. In Brussel werd reeds op het einde van de 19de eeuw graniet gebruikt, vooral de roze versie. In Vlaanderen wordt graniet geïntroduceerd door de burgerij, die zich spiegelt aan wat in Brussel gebeurt. Opvallend is het vroege gebruik van het materiaal in de Vlaamse Rand. Niet alleen was de afstand tot Brussel korter, vele leden van de in de Rand begraven burgerij maakten deel uit van het Brusselse society-gebeuren. Ze werden geboren of stierven in Brussel en deden vaak beroep op Brusselse grafmakers om hun grafteken vorm te geven. In tweede instantie is het de Vlaamse stedelijke burgerij die de nieuwe modes en vormgeving overnam. Pas in laatste instantie zal de landelijke elite beïnvloed worden door de nieuwe materialen en grafvormen. Graniet breekt als bouw materiaal voor kerken pas definitief door omstreeks 1980."

Om de eenheid te versterken tussen de verschillende dossiers wordt tevens de ondertitel van hoofdstuk 1.3 van het beschermingsdossier aangepast in 'Historische, architecturaal, artistiek en/ of volkskundig waardevolle graftekens'.

1.6. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

Het inhoudelijk dossier wordt na de adviesfase als volgt aangevuld:

In hoofdstuk 1.3 wordt de titel 'Historische, en architecturaal bijzonder vormgegeven graftekens' gewijzigd in 'Historische, architecturaal, artistiek en/ of volkskundig waardevolle graftekens'.

Aan het inhoudelijk dossier hoofdstuk '1.4 Graftekens, een geschiedenis' wordt de tekst aangevuld wat de 19de en vroege 20ste eeuw betreft. De aanvulling is het gevolg van verder wetenschappelijk onderzoek. De tekst uniformeert de beschermingsdossiers voor individuele graftekens in de Vlaamse Rand.